

MOMENTE ALE DESFAȘURĂRII INSURECȚIEI NAȚIONALE ANTIFASCISTE ARMATE PE TERITORIUL JUDEȚULUI DÎMBOVIȚA

ION BOBOCEA și RADU GIOGLOVAN

În cronică evoluției de două ori milenară a poporului român, actul de la 23 August 1944, piatră înaltă de hotar în tumultoasa sa istorie, va rămâne unul dintre cele mai memorabile, sporindu-și însemnătatea odată cu trecerea anilor.

Operă a întregului popor care și-a relevat plenar și de astă-dată, una din trăsăturile definitorii ale istoriei sale, unitatea de acțiune în momentele cruciale. Insurecția națională antifascistă armată a deschis calea unei prodigioase ere de prosperitate internă a României, o etapă de strălucită afirmare în rezolvarea complexelor probleme ale lumii contemporane.

Este meritul de necontestat al Partidului Comunist Român care a știut să realizeze în jurul politicii sale hotărâte nu numai toate nemulțumirile cauzate de regimul fascist, dar, mai ales, toate forțele politice capabile să înscrie România pe drumul unor profunde preferențe revoluționare.

Și meritul este cu atât mai mare cu cât a reușit să înfrângă greutăți de loc neglijabile, pregătind cu impresionantă meticulozitate toate etapele ce au premers istoricul eveniment, declanșându-se atunci când circumstanțele interne și externe erau prielnice.

Și socotim că, alături de înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, prin realizarea Frontului Unic Muncitoresc, hotărâtoare în obținerea victoriei insurecției a fost atragerea armatei, cu toate efectivele ei la sprijinirea planurilor partidului comunist, după arestarea antoneștilor, nemaieexistînd un singur militar, de la general la ultimul soldat care să nu se fi alăturat luptei antifasciste.

Este demnă de admirat neclintita încredere a partidului în victoria forțelor antifasciste, chiar în acele momente când cotropitorii hitleriști victorioși, într-o primă etapă a războiului, ocupaseră o bună parte a continentului european.

Certitudinea triumfului final a inoculat comuniștilor români, hotărârea și perseverența necesare găsirii căilor de salvare a țării de urmările aventurii în care o angajase regimul militar-fascist al lui Antonescu.

Cu cât războiul se prelungea, cu cât lipsurile deveneau mai frecvente, cu cât frontul înghițea cantități mereu mai mari de produse, îngroșând, în același timp numărul jertfelor umane, cu atât nemulțumirile împotriva regimului militar-fascist creșteau mai ales în ritmurile maselor populare.

Împreună cu întregul popor, oamenii muncii din județul Dimbovița, urmași ai unor străvechi și glorioase tradiții de luptă împotriva asuprii naționale și sociale și a unor bogate frământări proletare, au avut partea lor de contribuție la pregătirea insurecției naționale din august 1944.

Încercăm, în cele ce urmează, să desprindem din filele fierbinți ale aceluși timp câteva momente semnificative.

Astfel, din cauza scumpirii produselor de primă necesitate sau a dispariției lor de pe piață, starea de nemulțumire și agitație crește, alertând organele de ordine.

Unii patroni, invocând lipsa de materii prime sau nerentabilitatea întreprinderilor lor le închideau, lăsând fără lucru numeroși muncitori. Asemenea cazuri întâlnim în perioada războiului la țesătoria „Frații Rizescu“ din Brănești, mina „Fotinoaița“ din Șotînga, rafinăriile „Apolon Petrol“ și „Petrocarbin“ din Colanu. Se mențin în activitate acele ramuri care produceau pentru nevoile frontului, dar și aici din cauza concentrărilor scade numărul muncitorilor calificați și în general al bărbaților, locul lor fiind ocupat de femei și de copii între 14—17 ani.

O grijă specială au acordat autoritățile schelelor petroliere, luând măsuri pentru protecția lor, încercând să prevină eventuale acte de sabotaj. La 23 iunie 1943, Ministrul Muncii comunica Inspectoratului în subordine din Tirgoviște militarizarea tuturor întreprinderilor petrolere de pe raza județului Dimbovița. Dificultățile economice urmate de întârzierea achitării salariilor și așa necorespunzătoare ritmului de creștere al prețurilor, au generat numeroase acțiuni revendicative din partea oamenilor muncii. Ele îmbrăcau forme diferite, de la memorii individuale sau colective, presiuni asupra patronilor, semnalate de legiunea de jandarmi, din bazinul carbonifer Șotînga, până la greve ca cele de la întreprinderea „Gheorghe Rădulescu“ din Pucioasa, din 4 decembrie 1940, sau cea a minerilor de la Șotînga¹.

În anii următori, agitațiile petroliștilor îngrijorează serios autoritățile care trimit în fața Curții Marțiale de la Ploiești pe cei mai îndrjiți, învinuindu-i de îndemn la nesupunere sau acțiuni de protest.

La 19 noiembrie 1943, Poliția orașului Tirgoviște era înștiințată de starea de agitație a muncitorilor de la Arsenalul Armatei din Tirgoviște, care nu se sfiau să aducă, pe față, acuzații grave la adresa autorităților².

¹ Arh. St. Tirg., fond Inspectoratul muncii Tirgoviște, dos. 1/440 f. 4.

² Uzina de utilaj petroler Tirgoviște, file de monografie, Galați, 1972, p. 48-49.

Intensificarea și amplificarea diferitelor forme de luptă ale muncitorimii nu erau străine de propaganda desfășurată de partidul comunist, starea de crescândă nemulțumire ce cuprindea categorii tot mai largi ale populației, creînd, totodată, teren propice pentru formarea unui puternic curent antifascist.

În documentele elaborate în acești ani, Partidul Comunist Român acordă o atenție deosebită atragerii la acțiunile inițiate a diverse categorii sociale, în afara muncitorimii, cum erau țărani, intelectualii, micii meserlași, studenții, elevii și chiar păturile nefasciste ale burgeoisiei și formațiile lor politice.

O altă preocupare, viza diversificarea formelor de luptă. Platforma program din 6 septembrie 1941 a C.C. al P.C.R. stabilea ca pe lângă conflictele de muncă, demonstrații și greve să se desfășoare sabotarea producției de război, a transporturilor militare etc.

Dată fiind eficiența acestor ultime mijloace, partidul îndemna pe muncitori să le folosească în orice împrejurare. „E datoria fiecărui muncitor față de poporul român să lupte prin metodele sabotajului pasiv și activ, pentru dezorganizarea și oprirea producției de război a fascismului german,” se sublinia în acest sens în Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942.

Muncitorii dimbovițeni s-au dovedit receptivi la chemările partidului, organizînd și desfășurînd numeroase și variate acțiuni, menținînd în alertă poliția și siguranța din Tîrgoviște și alte localități din județ.

Numeroase documente consemnează acțiunile de sabotaj ale petroliștilor din Gura Ocnitei, Moreni, Doicești, Bucșani, Teiș, ale minerilor din Șotinga, Doicești, Mărgineanca, ale ceferiștilor de la Titu și ale muncitorilor de la Arsenalul Armatei din Tîrgoviște.

Numeroase greve, mascate uneori sub formula „conflicte-colective de muncă” au avut loc la exploatarea petroliere și miniere: iunie 1941 la societățile „Kontinentale Oel Doicești” și „Columbia”; iulie, același an și iunie 1942 — la societatea „Prahova” Gura Ocnitei; octombrie 1941 — la bazinul carbonifer Doicești-Șotinga; decembrie 1941 și noiembrie 1943 la Arsenalul Armatei din Tîrgoviște. Aici a avut loc, de altfel, una din cele mai puternice acțiuni de sabotaj împotriva mașinii de război fasciste: incendierea de către un grup de tineri comuniști a magaziei de armament de infanterie în 1941 și a atelierului de chesoane la 11 iunie 1942³. Aceștia li s-a adăugat incendierea stației de dezbenzinare de la Teiș și a morii „Dimbovița” din Tîrgoviște precum și deraierea unui tren de 31 vagoane cisternă încărcate în stația Titu, la 10 septembrie 1941⁴.

Alarmate de înmulțirea actelor potrivnice și de răspîndirea fățișă a propagandei comuniste, autoritățile au trecut la acțiuni repre-

3 Ibidem, p. 48.

4 Arh. St. Tîrg., fond Prefectura Dimbovița, dor. 225/941 f. 270, 319-321.

sive. Numărul lagărelor de internare a crescut, aflindu-se pe teritoriul județului nostru la Tirgoviște (Teiș) și Găești, unde se aflau închiși și deținuți din Dimbovița, alții fiind întemnițați în lagărele de la Caracal și Oravița⁵.

Pentru activitate comunistă întreprinsă în rîndul muncitorilor de la societatea „Prahova” (Gura Ocniței), au fost puși sub urmărire prin ordinul circular din 30 aprilie 1940 inginerul Adescenco și Stoianov Gheorghe⁶.

Secția de jandarmi Nucet, raporta la rîndu-i în februarie 1940 că a arestat 5 comuniști din comuna Ulmi iar la Legiunea de jandarmi erau identificați 34 comuniști, din care fuseseră arestați 23.

„Cel mai înfocat dintre ei” cum îl descriau documentele autorităților, Nicolae Poplacă din Văcărești a murit la Spitalul militar din Brașov. Printre arestați se găsea și Petre Iubu din Valea Voievozilor. La începutul anului 1941 a fost, de asemenea, arestată Rebeca Tănase Borțoi, iar în octombrie același an, soțul ei „șeful organizației comuniste din acest județ” — Tănase Ghiță Borțoi, condamnat apoi de Curtea Marțială la 12 ani muncă silnică⁷.

A fost arestat și fostul locotenent de administrație Nicolae Gabrielescu, „om cu cultură superioară, specific comunistă, cu darul de a convinge, avînd însărcinarea să atragă noi adepți și să strîngă fonduri și ajutoare pentru cei condamnați și depuși”.

Propaganda desfășurată de partid pătrunsese și la sate, dovadă arestările operate în mai multe comune: Săcuieni, Adîncea, Valea Voievozilor, Bolovani, Tătărani, etc. țărani de aici, îndemnați de comuniști, opunîndu-se rechizițiilor.

Cuvîntul partidului pătrunsese și în rîndul militarilor în termen. La 29 august 1941, în gara Titu, într-o garnitură cu raniți, au fost confiscate 17 manifeste comuniste, iar la Pietroșița soldatul Neagu Ion din Moroieni citea călătorilor în tren manifeste asemănătoare (16 decembrie 1941).

Ca urmare, apar cazuri de nesupunere la incorporare: iunie 1941 la Tirgoviște; dezertări, în 1944 la Văcărești, neprezentare la concentrare.

Mersul războiului, tot mai nefavorabil pentru fasciști, înlesnea propaganda susținută intens de partid, însă și înăsprirea măsurilor represive din partea autorităților.

În mai 1943, Legiunea de jandarmi Dimbovița primea ordin să reprime, cu toată severitatea, răspîndirea manifestului comunist intitulat „nu vrem să muncim pentru nemți”.

Erau atent supravegheați ostașii care se reîntorceau de pe front, unii discutînd favorabil „regimului comunist”.

5 Ibidem, d. 213/941 f. 1-266, dos. 223/941 f. 1-230.

6 Arh. St. Tirg., fond Legiunea de jandarmi Dimbovița, dos. 152/940 f. 10.

7. Arh. St. Tirg. fond Prefectura Dimbovița, dos. 225/941 f. 40, 53, 109.

Refuzul de a se prezenta la încorporare sau dezertările au devenit repede cunoscute și peste graniță. La 20 iunie 1943, postul de radio Moscova relatează că „Poporul român nu vrea război cu Uniunea Sovietică. Chiar conducătorii României sînt siliți să recunoască existența unei tot mai pronunțate mișcări de mase. Numai în trei județe: Brașov, Cîmpulung - Muscel și Tîrgoviște nu s-au prezentat mii de mobilizați”.

Măsurile represive s-au dovedit cu timpul fără eficiență, apelurile partidului comunist pătrunzînd în cercuri tot mai largi ale societății. Într-un raport se recunoaște deschis că muncitorii de la societatea „Prahova” din Gura Ocniței sînt complet comunizați. La 29 aprilie 1944 se primea la Tîrgoviște ordinul telegrafic al Direcției generale a poliției privitor la împiedicarea agitațiilor de la 1 Mai și arestarea imediată a celor care vor difuza manifeste sau vor striga lozinci comuniste⁸. Adeziunea maselor populare din Dîmbovița la actul istoric de la 23 August e mărturisită de însufletirea cu care au primit vestea răsturnării regimului fascist cit și de participarea directă la înfrîngerea armatelor naziste.

Elocvente, în ceea ce privește instalarea stării de spirit ce domnea în zilele lui august 1944 în județul Dîmbovița, sînt evocările generalului maior George I. Nicolescu, comandantul detașamentului blindat, staționat în orașul Tîrgoviște. „În dimineața zilei de 24 august — relevă acesta — străzile orașului Tîrgoviște erau o vie animație. Populația aclamînd trupele detașamentului nostru, care pleca spre București să lupte împotriva cîmpitorilor nemți. Uralele și aclamațiile lor, cuvintele ce le rosteau, aveau un puternic ecou în rîndurile ofițerilor și ostașilor detașamentului care animați de dragoste de patrie, exprimînd voința și hotărîrea poporului, au pornit cu abnegație la luptă”.

Contribuția acestui detașament, alcătuit în mare parte din dîmbovițeni, la luptele din jurul capitalei a fost recunoscută și apreciată, rămînd încrustată adînc în conștiința poporului.

Pornită în dimineața de 24 august din comuna Comișani, unde era dislocată, unitatea de tancuri a ajuns către prînz la nord de comuna Buftea, a cărei gară era ocupată de nemți. Printr-o manevră rapidă, în mai puțin de două ore, gara a fost complet curățată de inamic, care lasă în mîinile învingătorilor 66 de prizonieri.

Continuînd înaintarea, spre Mogoșoaia, detașamentul a reușit să scoată din luptă noi unități germane luînd un număr mare de prizonieri. Luptele au continuat în zilele de 25—27 august. Tanchiștii tîrgovișteni, care primiseră misiunea să intercepteze șoseaua București-Ploiești, au adus o contribuție remarcabilă la eliberarea aeroportului Otopeni, unde inamicul dispunea de poziții întărite și can-

⁸ Arh. St. Tîrg., fond Prefectura Dîmbovița, dos. 221/941, f. 225-226, 230-239, 254-255.

tități însemnate de armament și plesse de artilerie.

Îndeplinindu-și cu eroism datoria, detașamentul blindat din Tîrgoviște s-a aruncat în luptă nimicind pe hitleriști, care înfrinți a trebuit să renunțe la recucerirea Capitalei, fapt recunoscut chiar de generalul Gerstenberg, comandantul forțelor germane din această zonă. luat prizonier în apropiere de Ploiești.

O altă misiune dificilă declanșată o dată cu răsturnarea antoneștilor și a întoarcerii armelor împotriva trupelor germane, era aceea a înfringerii rezistenței hitleriste din zona petrolieră și apărarea schelelor din județul Prahova și Dimbovița.

Lupte grele au fost angajate pentru încercuire cu dezarmarea unităților hitleriste fortificate la Ursei, Puturosu, Gura Ocniței, Pleasa, Țuicani, Podeni, Moreni, Ghirdoveni, Mija. La aceste operații au luat parte subunități din regimentul 22 infanterie, regimentul II care le luptă și elevii școlii de ofitieri de cavalerie din Tîrgoviște.

Unitățile armate au primit aici un neprecupețit sprijin din partea detașamentelor de muncitori conduse de comuniști, detașamente care au luptat eroic pentru apărarea sondelor de la Moreni și din împrejurimi. Timp de trei zile, ei s-au bătut alături de soldații regimentului II Vinători de gardă și regimentul IV Vinători moto, lichidând rezistența hitleristă, întărită în adăposturi blindate, capturând peste 600 prizonieri și o mare cantitate de armament și muniții.

Formațiunile patriotice de luptă din zona Moreni, Gura Ocniței, lucrătorii de pe șantierul căii ferate Ploiești — Tîrgoviște, au întrerupt comunicațiile telefonice ale comandamentului hitlerist cu bateriile de artilerie, au construit baricade și au adus de la Arsenalul din Tîrgoviște arme și muniții, în timp ce populația din Moreni asigură aprovizionarea lor cu alimente, apă, energie electrică, acordând îngrijirea necesară răniților⁹.

Evocînd aceste zile, tovarășul Nicolae Ceaușescu aducea un cald elogiu: „Sînt cunoscute luptele duse de oamenii muncii din Moreni, participarea activă la insurecția din 1944, contribuția lor însemnată la lichidarea fortificațiilor hitleriste din această zonă“.

La dezarmarea gărzilor germane de la schelele din Moreni și la capturarea bateriei antiaeriene de la Țuicani, au participat și pompierii-compania acestora din Tîrgoviște a făcut prizonier echipajul unui bombardier hitlerist doborât lângă Gara de Nord a orașului și a ostenit zeci de ore pentru stingerea rezervoarelor incendiate de inamic.

La Boteni, lângă Titu, se afla un aeroport bine cunoscut de germani și pe care îl folosiseră anterior. Echipajul unui avion de aici, condus de colonelul Ștefan Niculescu a decolat în dimineața zilei de 24 august avînd o misiune de mare răspundere în afara hotarelor. Cu ultimele picături de benzină în rezervor avionul a aterizat pe ae-

⁹ Uzina de utlaj petroller, file de monografie, Galați, 1972, p. 50.

rodromul militar Esilichici de lângă Istambul, făcînd posibilă misiunea încredințată.

În după amiaza aceleleași zile echipajele a trei avioane „Junker 52” au atacat aeroportul cu gînd să pună mina pe cele 35 aparate „Messerschmidt 109 G” aflate aici. Ofițerii și soldații români le-au zădărnicit tentativa, angajînd o luptă înverșunată cu aviatorii hitleriști care au lăsat mai mulți morți pe teren, restul fiind luați prizonieri.

În ajutorul aviatorilor de la Boteni, au venit și muncitorii cefe-riști de la atelierele din Titu. Lupte pentru dezarmarea trupelor ger-mane au mai fost semnalate la Braniște (24 august), la Cojasca (27 august). În focul acestui atac, soldat cu dezarmarea unui pluton ger-man și-a pierdut viața tînărul Nicolae Ghiță din localitate¹⁰.

Bilanțul luptelor purtate pe teritoriul județului Dimbovița cu trupele hitleriste în afara celor uciși, a marilor cantități de armament și muniții, a fost și capturarea a peste 3.000 de prizonieri — ofițeri și soldați, internați în lagărul de la regimentul 22 infanterie.

Lichidarea rezistenței hitleriste din România nu a însemnat însă și sfîrșitul luptei întregului popor. Aceasta va continua și după aceea, desfășurîndu-se, concomitent, pe două fronturi: unul al angajării for-țelor militare române, alături de coaliția antihitleristă, a zdrobirii de-finitive a mașinii de război germane și altul intern, urmărind defas-cizarea aparatului de stat și refacerea economică a țării.

Merită subliniată participarea unităților armate dîmbovițene pe frontul din Transilvania, front care a dus la eliberarea integrală a te-ritoriului României apoi la cel din Ungaria și Cehoslovacia, unde mulți dintre ei și-au dat generos viața în numele și pentru instaurarea libertății.

La fel de eroinic s-a desfășurat acțiunea oamenilor muncii din ju-dețul nostru sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru de-mocratizarea vieții interne, pentru repararea distrugerilor și a reface-rii economiei greu afectată de război. Și cu toate că de atunci, în scurgerea timpului au trecut trei decenii, memoria păstrează vie a-mintirea acelor fapte eroice de început de ev socialist, iar oamenii le onorează la tensiunea înaltă a înfăptuirilor societății socialiste multi-lateral-dezvoltate.

10 Arh.St. Tirg., fond Secția de jandarmi Ghergani, dos. 9/1944.